

BOLETÍN EPIDEMIOLÓXICO DE GALICIA

VOL. VII / 1993 / NUM. 4
SEMANAS 13-16 / 1993
(28 marzo / 24 abril 1993)

PROGRAMA GALEGO DE PROMOCIÓN DA VIDA SEN TABACO (I)

Documentos Técnicos de Saúde Pública. Serie A. N.º 3. Dirección Xeral de Saúde Pública

A. PREVALENCIA DO CONSUMO DE TABACO

1. POBOACIÓN XERAL

Na poboación galega, desde 1988 a 1992, descendeu lixeiramente a porcentaxe de persoas que fuman diariamente, pasando do 33,7% ó 29,6% (670.000 e 677.000 respectivamente) fumadores que consumen unha media de 18,5 cigarros/día,

Este colectivo de fumadores está formado, fundamentalmente, por varóns e persoas de idade intermedia, e resulta curioso o incremento da prevalencia do hábito tabáquico observado de xeito paralelo ó aumento do nivel educativo. Así, o 45,57% dos universitarios fuman habitualmente.

TÁBOA I

ESTUDIOS	Fuma a diario	Fuma ás veces	Ex-fumador	Nunca fuma	Total
Analfabeto	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (5,26%)	18 (94,74%)	19
Sabe asinar	1 (3,70%)	0 (0,0%)	5 (18,52%)	21 (77,78%)	27
Ler e escribir	38 (16,31%)	7 (3,0%)	32 (13,73%)	156 (66,95%)	233
Primarios, EXB	163 (32,34%)	14 (2,78%)	56 (11,11%)	271 (53,57%)	504
Bacharelato, FP, COU	115 (42,59%)	13 (4,81%)	26 (9,63%)	116 (42,96%)	270
Diplomados	31 (39,74%)	2 (2,56%)	15 (19,23%)	30 (38,46%)	78
Universitarios	36 (45,57%)	0 (0,0%)	12 (15,19%)	31 (39,24%)	79

ESTUDIOS	Fuma a diario	Fuma ás veces	Ex-fumador	Nunca fuma	Total
Licenciados	20 (43,48%)	0 (0,0%)	9 (19,56%)	17 (36,96%)	46
Diplom. Indust.	33 (40,24%)	2 (2,44%)	20 (24,39%)	27 (32,93%)	82
FP2, suboficial	35 (46,05%)	2 (2,63%)	8 (10,53%)	31 (40,79%)	76
Obreiros especial.	64 (44,44%)	6 (4,17%)	28 (19,44%)	46 (31,94%)	144
Obreiros sen especial.	71 (51,45%)	7 (5,07%)	12 (8,69%)	48 (34,78%)	138
Xubilados	22 (19,47%)	3 (2,65%)	47 (41,59%)	41 (36,28%)	113
Estudiantes	51 (36,96%)	8 (5,79%)	1 (0,72%)	78 (56,52%)	138
Amas de casa	41 (12,02%)	4 (1,17%)	8 (2,35%)	288 (84,46%)	341
Parados e oposit.	31 (62,00%)	2 (4,0%)	3 (6,0%)	14 (28,0%)	50
Agricultores	15 (18,52%)	2 (2,47%)	11 (13,58%)	53 (65,43%)	81
NS/NC	100,0%	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1

É destacable o feito de que un 29,76% dos fumadores afirman ter intentado deixar de fumar no transcurso do último ano.

No grupo de exfumadores, que son arredor do 5% da poboación galega, as razóns fundamentais que lle induciron a deixar de fumar foron motivos relacionados coa saúde.

2. ESCOLARES E ADOLESCENTES

A porcentaxe de fumadores entre os escolares galegos

resulta claramente diferenciada segundo a idade considerada. Así, observamos que o 82,4% dos nenos e nenas da EXB declararon non ter probado nunca o tabaco, porcentaxe que descende ata un 34% en BUP-FP. Teñen probado unha vez o tabaco, ou fuman moi ocasionalmente, o 15,3% dos nenos da EXB e un 40,5% dos de BUP-FP. Por último, declaráronse fumadores o 25,5% dos adolescentes de BUP-FP e o 2,3% dos escolares da EXB.

TÁBOA II

Frecuencia	N.º de alumnos segundo cursos				
	4.º EXB	6.º EXB	8.º EXB	2.º BUP	2.º FP
Nunca o probou	93,2	87,3	64,2	37,9	24,8
Fumador ocasional	6,8	11,3	29,9	49,9	40
Fuma semanalmente	—	0,7	4,8	8,5	6,4
Fuma diariamente	—	0,7	1,1	12,9	28,8

Outra característica importante está constituída pola idade media de inicio do hábito tabáquico, que é de 12,3 anos para a EXB e de algo máis de 14,4 anos para BUP-FP.

A rúa é o ámbito físico de iniciación para a maioria dos nenos/as, e os primeiros cigarros fúmanse, en moitas ocasións, na compañía dun amigo/a da mesma idade.

TÁBOA III

Lugar	Frecuencia en porcentaxes	
	% EXB	% BUP-FP
Casa de seu ou de familiares	18,5	16,8
Casa dun amigo	11,1	16,8
Rúa	66,6	22,9
Colexio-Instituto	3,8	11,8
Bares e discotecas	—	31,7

TÁBOA IV

Compañía	Frecuencia en porcentaxes	
	% EXB	% BUP-FP
Só/soa	7,1	9,8
Cun amigo/a da mesma idade	39,4	42,2
Cun amigo/a de maior idade	7,1	7,8
En grupo	32,2	35,3
Outras compañías	14,2	4,9

Segundo o estudio lonxitudinal sobre a xénese e mantemento do consumo de drogas en adolescentes galegos (1989-1992), nos homes o consumo habitual ou ocasional de tabaco presenta unha tendencia á diminución, mentres que nas mulleres aumenta tanto para o consumo habitual como ocasional.

3. MÉDICOS E TRABALLADORES DO MEDIO HOSPITALARIO

Entre os médicos/as galegos/as atopamos unha prevalencia de fumadores habituais do 40,5% e do 18% para os que fuman de forma esporádica.

Deles, un 4% fuma con frecuencia na consulta diante do paciente e un 11% faino ocasionalmente.

Aínda así, parecen sensibilizados ante o problema do tabaco, tendo en conta que teñen intentado deixalo hábito un 42,2% dos fumadores.

B. MORTALIDADE ASOCIADA Ó CONSUMO DE TABACO

Os datos que figuran a continuación corresponden ó cálculo das mortes atribuíbles ó tabaco en Galicia nos anos 1987 e 1989 para determinadas enfermidades, así como os anos potenciais de vida perdidos (APVP) achacados a dito hábito.

Estes datos supoñen un cálculo tan só aproximado,

É importante destacar que son os médicos non fundadores os que máis se interesan por preguntarlle rutineiramente ós seus pacientes se fuman, e son, ademais, os que máis de acordo están co papel modélico do médico (89,1% fronte a 78,8% nos fumadores).

No medio hospitalario, segundo un estudio levado a cabo no ano 1988 no Hospital Juan Canalejo, obsérvase unha prevalencia máis alta de fumadores nas categorías profesionais de ATS/DUE (44,5%), seguida da dos médicos/as (33,3%), a do persoal administrativo e celadores (32,4%) e a dos auxiliares de enfermería (25,2%). Deles, 7 de cada 10 intentaron deixalo tabaco, conseguíndoo catro.

TÁBOA V

Grupo profesional	% Fumadores actuais
Médico ou técnico superior	33,3
ATS	44,5
Auxiliar enfermería	25,2
Administrativos	32,4
Celadores	32,4

En canto ás crenzas e actitudes exploradas en dito estudio, cabe destacar lo seguinte: ata un 88% dos preguntados considera que é imprescindible ou necesaria unha intervención informativa no Hospital sobre os efectos do tabaco. Estes datos parecen recomendar e atribuír éxito a unha posible racionalización do uso do tabaco no Hospital. Existe, ademais, unha opinión maioritaria (82,5%) da delimitación de zonas especialmente habilitadas dentro do centro onde se podería fumar. No resto estaría prohibido e especialmente en zonas como quirófanos, salas de enfermos, ascensores, corredores ou consultas.

O Hospital é considerado como un lugar de saúde. Os resultados parecen sinalar que o «exemplo dos profesionais da saúde» sería a medida máis importante para reducir o consumo do tabaco no Hospital.

Todo isto —remata o estudio— parece revela-la existencia dunha demanda latente por premisas baseadas en que os determinantes socioculturais do comportamento teñen unha incidencia moito máis profunda ca simple imposición regulamentaria.

posto que para a súa elaboración téñense utilizado riscos relativos (RR) obtidos de traballos de anos anteriores a aqueles dos que se obtiveron as cifras de mortalidade, e realizados noutros ámbitos xeográficos calcúllase a porcentaxe de mortes atribuidas ó tabaco na poboación (RAP).

TÁBOA VI

	RR	RAP(%)	
		Varóns	Mulleres
Cardiopatía isquémica	2,5	47	18
Enfermidades cerebro-vasculares	1,5	23	7
Enfermidades respiratorias crónicas	12	87	62
Cancro broncopulmonar	10	84	57
Cancro de larinxo	6	75	43
Cancro de esófago	5	71	37
Cancro de vexiga	2,5	47	18
Cancro de páncreas	2	37	13

En Galicia, en 1987, producíronse 11.114 mortes por cardiopatía isquémica, enfermedades cerebro-vasculares, enfermedades respiratorias crónicas e cancros broncopulmonares e de larinxo, esófago, vexiga e páncreas.

O 28,82% do total de mortes, é dicir, 3.203, poden ser atribuídas ó consumo de tabaco, tendo en conta a porcentaxe atribuible ó mesmo para cada unha destas enfermidades.

En canto ós APVP, son atribuibles ó tabaco 11.328 anos, o 49,29% dos 22.980 que durante 1987 se teñen perdido polas enfermidades anteriormente mencionadas.

TÁBOA VII

	MORTALIDADE 1987	
Causa específica de mortalidade	N.º mortes	Atribuibles ó tabaco
Cardiopatía isquémica	2.256	799,90
Enfermidades cerebrovasculares	3.915	511,97
Enfermidades respiratorias crónicas	1.009	800,33
Cancro broncopulmonar	921	739,89
Cancro de larinxo	137	100,51
Cancro de esófago	165	104,91
Cancro de vexiga	196	80,52
Cancro de páncreas	246	64,86
TOTAL	11.114	3.202,89

	APVP 1987	
Causa específica de mortalidade	N.º APVP	Atribuibles ó tabaco
Cardiopatía isquémica	7.380	3.155,40
Enfermidades cerebrovasculares	5.550	961,05
Enfermidades respiratorias crónicas	1.797	1.433,01
Cancro broncopulmonar	4.670	3.766,20
Cancro de larinxo	1.005	752,15
Cancro de esófago	1.080	729,40
Cancro de vexiga	498	223,04
Cancro de páncreas	1.000	307,60
TOTAL	22.980	11.327,85

Para os mesmos procesos, en 1989, producíronse 9.126 defuncións, das que se lle achacan ó hábito tabáquico 3.440, que representan o 37,74% do total.

No ano 1989, en relación ós APVP por cancros relacionados co tabaquismo perdérónse por cancro broncopulmonar, de larinxo, de esófago, de vexiga e de páncreas 8.917 anos, dos que son atribuibles ó tabaco o 67,59%, ou sexa, 6.370 anos. Analizando os APVP por estes tumores, en 1987 obtense un total de 8.255 anos, e deles, 5.778 causados polo tabaquismo, cifra que supón o 71,77% do total.

TÁBOA VIII

	MORTALIDADE 1989	
Causa específica de mortalidade	N.º mortes	Atribuibles ó tabaco
Cardiopatía isquémica	2.186	750,47
Enfermidades cerebro-vasculares	3.932	531,96
Enfermidades respiratorias crónicas	1.227	972,74
Cancro broncopulmonar	1.040	843,09
Cancro de larinxo	137	100,83
Cancro de esófago	180	118,83
Cancro de vexiga	225	93,86
Cancro de páncreas	199	51,07
TOTAL	9.126	3.444,30

	APVP 1989	
Causa específica de mortalidade	N.º APVP	Atribuibles ó tabaco
Cancro broncopulmonar	5.183	4.293,51
Cancro de larinxo	1.053	775,35
Cancro de esófago	1.163	796,83
Cancro de vexiga	545	242,56
Cancro de páncreas	973	291,61
TOTAL	8.917	6.399,82

BIBLIOGRAFIA

Colegio Oficial de Médicos de Lugo (1993). *Estudio del hábito tabáquico del colectivo médico de la provincia de Lugo.*

Equipo de Investigación Sociológica (EIDS). *Datos comparativos (1988-1992) del consumo de tabaco, alcohol y drogas en Galicia, y otras cuestiones de relieve.*

González Enríquez, J.; Rodríguez Artalejo, F.; Martín Moreno, J.; Banegas, J. R., y Villar Ivárez, F. *Muertes atribuibles al consumo de tabaco en España.* Medicina Clínica, vol. 92, n.º 1, Barcelona, 1989, pp. 15-18.

Montes M., A. *Prevalencia do tabaquismo nos médicos de Galicia: o seu papel na educación sanitaria antitabáquica.* Departamento de Medicina Preventiva y Salud Pública. Universidad de Santiago de Compostela. Tesis doctoral realizada bajo la dirección del Prof. J. J. Gestal Otero.

Obradoiro de Socioloxía. *Investigación básica de educación para a saúde na escola.* Programa de Educación para la salud en la escuela.

Pérez Vilariño, J.; Verea H., H.; Castro B., A.; Arnal M., F.; Rosales R., M.; González C., M.; Pellicer V., C.; Fernández C., O.; Mascuñana B., A.; Vidal A., A.; Castro D., A.; García F., A.; Muñoz G., C.; González P., E. (1988). *Racionalización del uso del tabaco en el Hospital Juan Canalejo.*

Servicio Galego de Saúde. *Análise da Mortalidade en Galicia 1987 e Análise da Mortalidade en Galicia 1989.* Xunta de Galicia.